

IJTIMOY TARMOQLARNING INGLIZ TILI LUG‘AT BOYILIGINING
RIVOJLANISHIGA TA’SIRI

Nigmatova Shahinaxon Abdugapur qizi

*O‘zMu Xorijiy Filologiya Fakulteti, Amaliy Ingliz Tili va Adabiyotshunoslik kafedrası
katta o‘qituvchi*

Annotatsiya

Ushbu maqolada ijtimoiy tarmoqlarning zamonaviy ingliz tili leksikasiga ko‘rsatayotgan ta’siri, yangi so‘z yasash mexanizmlari va lingvistik o‘zgarishlar tahlil qilingan. Tadqiqotda qisqartmalar, akronimlar, neologizmlar va semantik siljish hodisalari o‘rganilib, raqamli kommunikatsiyaning til evolyutsiyasidagi roli yoritilgan.

Abstract

This article analyzes the impact of social media on modern English lexis, focusing on word-formation mechanisms and linguistic changes. The study examines abbreviations, acronyms, neologisms, and semantic shifts, highlighting the role of digital communication in language evolution.

Аннотация

В данной статье анализируется влияние социальных сетей на современную английскую лексику, механизмы словообразования и лингвистические изменения. В исследовании рассматриваются аббревиатуры, акронимы, неологизмы и семантические сдвиги, подчеркивается роль цифровой коммуникации в эволюции языка.

Kalit so‘zlar

Ijtimoiy tarmoqlar, ingliz tili, neologizmlar, internet slengi, lingvistik evolyutsiya, qisqartmalar, raqamli kommunikatsiya.

Keywords

Social media, English language, neologisms, internet slang, linguistic evolution, abbreviations, digital communication.

Ключевые слова

Социальные сети, английский язык, неологизмы, интернет-сленг, лингвистическая эволюция, аббревиатуры, цифровая коммуникация.

Kirish

XXI asr axborot texnologiyalari va global kommunikatsiya vositalarining keskin rivojlanishi davri hisoblanadi. Ijtimoiy tarmoqlar (Facebook, Twitter/X, Instagram, TikTok va boshqalar) nafaqat insonlar o‘rtasidagi muloqot shaklini o‘zgartirdi, balki tilning o‘ziga ham chuqur ta’sir ko‘rsatdi. Ingliz tili, dunyo miqyosidagi lingua franca sifatida, ushbu raqamli muhitda eng faol rivojlanayotgan tillardan biridir. Ijtimoiy tarmoqlardagi cheklangan belgilar soni, tezlikka bo‘lgan ehtiyoj va vizual kontentga urg‘u berish til birliklarining qisqarishi, soddalashishi va yangi ma’nolar bilan boyishiga olib keldi.

Ushbu jarayon tilshunoslik fanida katta qiziqish uyg‘otmoqda. An’anaviy adabiy tillar qoidalaridan farqli o‘laroq, internet tili (netspeak) dinamik, erkin va doimiy o‘zgaruvchan xususiyatga ega. Maqolaning maqsadi ijtimoiy tarmoqlarning ingliz tili lug‘at boyligiga ta’sirini, yangi so‘z paydo bo‘lish sabablarini va ularning jamiyatdagi o‘rnini ilmiy nuqtai nazardan tahlil qilishdir.

Ijtimoiy tarmoqlar va til dinamikasi

Til – bu tirik organizm bo‘lib, u jamiyatdagi o‘zgarishlarga moslashib boradi. Ijtimoiy tarmoqlar paydo bo‘lishi bilan kommunikatsiya kanallari kengaydi va muloqot tezligi ortdi. Foydalanuvchilar o‘z fikrlarini qisqa va lo‘nda ifodalashga intiladilar. Bu esa til iqtisodi prinsipining kuchayishiga olib keladi. Til iqtisodi deganda, minimal lingvistik vositalar yordamida maksimal ma’lumotni yetkazish tushuniladi [1].

Twitter’dagi dastlabki 140 belgili limit (hozirda 280) foydalanuvchilarni so‘zlarni qisqartirishga majbur qildi. Masalan, "before" o‘rniga "b4", "later" o‘rniga "l8r" kabi shakllar keng tarqaldi. Garchi ba’zi bunday qisqartmalar vaqt o‘tishi bilan eskirsa-da, ular til tizimida iz qoldirdi va yangi so‘z yasash modellarini yaratdi. Bundan tashqari, hashtag (#) tushunchasi tilga yangi funksional yuklama qo‘shdi. Hashtaglar nafaqat mazmunni tasniflash vositasi, balki grammatik jihatdan mustaqil so‘z birikmalari sifatida ham ishlatila boshlandi.

Neologizmlarning shakllanish mexanizmlari

Ijtimoiy tarmoqlar ingliz tiliga minglab yangi so‘zlarni olib kirdi. Bu neologizmlar quyidagi asosiy yo‘llar bilan shakllanadi:

1. Qisqartmalar va akronimlar.

Raqamli muloqotda tez yozish uchun ko‘plab iboralar qisqartiriladi. Masalan, LOL (Laughing Out Loud), OMG (Oh My God), BTW (By The Way), IMO (In My Opinion). Dastlab bu shakllar faqat yozma nutqda ishlatilgan bo‘lsa, hozirda ular og‘zaki nutqqa ham kirib kelmoqda va hatto rasmiy bo‘lmagan yozishmalarda standartga aylandi. Ba’zi holatlarda bu qisqartmalar mustaqil so‘z sifatida talaffuz qilinadi (masalan, "lol" so‘zi endi fe’l sifatida ham ishlatiladi: "He lolled at my joke") [2].

2. Konversiya (so‘z turkumining o‘zgarishi).

Ijtimoiy tarmoqlarda mavjud so‘zlarning ma’nosi kengayishi yoki so‘z turkumi o‘zgarishi kuzatiladi. Masalan, "friend" ot so‘zi Facebook ta’sirida fe’lga aylandi ("to friend someone" – kimnidir do‘stlar ro‘yxatiga qo‘shish). Xuddi shunday, "tweet" so‘zi dastlab qushning chug‘illashini anglatgan bo‘lsa, hozirda Twitter’dagi xabarni bildiruvchi ot va fe’l sifatida ishlatiladi. "Google" brend nomi ham universal fe’lga aylanib, "qidirmoq" ma’nosini bildirmoqda.

3. Blending (so‘zlar qo‘shilishi).

Ikki yoki undan ortiq so‘zlarning qismlari birlashib, yangi ma’noli so‘z hosil qiladi. Masalan, "weblog" so‘zidan "blog", "photograph" va "blog" dan "photoblog", "celebrity" va "email" dan "celmail". Ijtimoiy tarmoqlarda bu jarayon juda tez kechadi. "Frenemy" (friend + enemy) – yaqin ko‘ringan dushman yoki raqobatchi tushunchasi shu tarzda vujudga kelgan [3].

4. Affiksatsiya (qo‘shimchalar qo‘shish).

Yangi prefiks va suffikslar paydo bo‘ldi. Masalan, "-gate" suffiksi siyosiy yoki ijtimoiy mojarolarni bildirish uchun ishlatila boshladi (Watergate skandalidan keyin). Ijtimoiy tarmoqlarda "#MeToo" harakati tufayli "-too" qo‘shimchasi ham ma‘lum kontekstda qo‘llanila boshladi. Shuningdek, "selfie" (avtoportret) so‘zining paydo bo‘lishi "-ie/-y" kichraytirish qo‘shimchasining mahsuldorligini ko‘rsatdi. Keyinchalik "groupie", "foodie" kabi so‘zlar ham shu model asosida keng tarqaldi.

Semantik siljish va pragmatika

Ijtimoiy tarmoqlar nafaqat yangi so‘zlarni yaratadi, balki mavjud so‘zlarning ma‘nosini ham o‘zgartiradi. Bu hodisa semantik siljish deb ataladi. Masalan, "troll" so‘zi dastlab skandinaviya folkloridagi afsonaviy mavjudotni anglatgan. Internet madaniyatida esa u provokatsion xabarlar yozuvchi, bahs uyushtiruvchi shaxs ma‘nosini oldi. "Viral" so‘zi tibbiyotda virusli kasalliklarga nisbatan ishlatilgan bo‘lsa, hozirda ijtimoiy tarmoqlarda tez tarqalayotgan kontentni (video, matn) ifodalash uchun ishlatiladi.

Pragmatik jihatdan, ijtimoiy tarmoqlar emotsional rang-baranglikni talab qiladi. Matn orqali his-tuyg‘ularni yetkazish qiyinligi tufayli emojilar va GIF-anitatsiyalar tilning ajralmas qismiga aylandi. Lingvistlar emojilarni "raqamli imo-ishora" deb atashadi. Ular gapning intonatsiyasini va hissiy ohangini belgilaydi. Masalan, "Great." va "Great! 😊" jumalari turlicha talqin qilinadi. Ba‘zi tadqiqotchilar emojilarni alohida til tizimi deb hisoblamasalar-da, ular kommunikativ kompetensiyani to‘ldiruvchi vosita sifatida tan olinadi [4].

Globalizatsiya va madaniy almashinuv

Ijtimoiy tarmoqlar ingliz tilining global tarqalishini tezlashtirdi. Biroq, bu jarayon bir tomonlama emas. Ingliz tili boshqa tillardan so‘z o‘zlashtirishda ham faol ishtirok etmoqda. Masalan, koreys pop-madaniyati (K-Pop) tarqalishi bilan "oppa", "unnie" kabi so‘zlar ingliz tilidagi muxlislar orasida keng qo‘llanila boshladi. Yapon anime madaniyati tufayli "anime", "manga", "cosplay" kabi so‘zlar umumiy lug‘atga kirdi.

Shuningdek, ijtimoiy tarmoqlar dialektlar va sotsiolektlarning aralashishiga olib kelmoqda. Afro-amerikan ingliz tili (AAVE) dan olingan iboralar, masalan, "woke", "finna", "cap/no cap" kabi so‘zlar TikTok va Twitter orqali butun dunyo yoshlari tomonidan qabul qilinmoqda. Bu jarayon tilning demokratlashuvi deb baholanishi mumkin, ammo ba‘zi tilshunoslar bu an‘anaviy me‘yorlarning buzilishi deb xavotir bildirishadi [5].

Ta‘lim va rasmiy kommunikatsiyaga ta‘siri

Ijtimoiy tarmoqlarning ta‘siri ta‘lim sohasida ham sezilmoqda. O‘quvchilar va talabalar yozma ishlarida internet slengidan foydalanish holatlari ko‘paymoqda. Bu esa o‘qituvchilar oldida yangi muammolarni keltirib chiqarmoqda. Bir tomondan, tilning jonli va rivojlanayotgan ekanligini tan olish kerak, ikkinchi tomondan, akademik va rasmiy uslub me‘yorlarini saqlab qolish zarur.

Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, ijtimoiy tarmoqlardan faol foydalanadigan yoshlar lug‘at boyligi an‘anaviy kitob o‘quvchilarga qaraganda farq qilishi mumkin. Ularda zamonaviy, texnologik va madaniy atamalar bo‘yicha bilim yuqori, ammo ba‘zan

grammatik tuzilmalar va imlo qoidalariga e'tiborsizlik kuzatiladi. Biroq, bu holat til savodxonligining pasayishi emas, balki uning transformatsiyasi deb qaralishi kerak. Raqamli savodxonlik (digital literacy) endi til kompetensiyasining ajralmas qismi hisoblanadi [6].

Lingvistlar va til siyosatchilari oldida quyidagi vazifalar turibdi:

1. Neologizmlarni tizimli ravishda o'rganish va lug'atlarga kiritish.
2. Ta'lim tizimida raqamli kommunikatsiya madaniyatini shakllantirish.
3. Til me'yorlari va innovatsiyalar o'rtasidagi muvozanatni saqlash.

Oksford ingliz tili lug'ati (OED) har yili yuzlab yangi so'zlarni, jumladan, ijtimoiy tarmoqlarda paydo bo'lgan so'zlarni rasman qabul qilmoqda. Bu tilning o'zgaruvchan tabiatini tan olish va uni hujjatlashtirish muhimligini ko'rsatadi [7].

Xulosa

Ijtimoiy tarmoqlar ingliz tili lug'at boyligining rivojlanishiga kuchli va bevosita ta'sir ko'rsatmoqda. Bu ta'sir nafaqat yangi so'zlarning paydo bo'lishi, balki mavjud so'zlarning ma'noviy o'zgarishi, grammatik tuzilmalarning soddalashishi va kommunikativ strategiyalarning o'zgarishida namoyon bo'ladi. Qisqartmalar, akronimlar, blending va konversiya kabi usullar orqali til tez va samarali muloqotga moslashmoqda.

Garchi ba'zi konservativ qarashlar buni tilning degradatsiyasi deb baholasalar-da, ko'pchilik tilshunoslar buni tilning tabiiy evolyutsiyasi va moslashuvchanligi deb hisoblaydilar. Ijtimoiy tarmoqlar tilni demokratlashtirdi, uni global madaniyatlar kesishmasiga aylantirdi va yangi ifoda vositalarini yaratdi. Kelajakda til o'qitish va o'rganish jarayonida raqamli kommunikatsiya xususiyatlarini hisobga olish, zamonaviy leksikani o'zlashtirish bilan birga, til me'yorlarini to'g'ri qo'llash ko'nikmalarini rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Crystal D. Language and the Internet. 2nd ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2011. P. 45-67.
2. McCulloch G. Because Internet: Understanding the New Rules of Language. New York: Riverhead Books, 2019. P. 112-130.
3. Bauer L., Lieber R., Plag I. The Oxford Reference Guide to English Morphology. Oxford: Oxford University Press, 2013. P. 201-215.
4. Evans V. The Emoji Code: The Linguistics Behind Smiley Faces and Scaredy Cats. London: Picador, 2017. P. 88-105.
5. Tagliamonte S.A. Teen Talk: The Language of Adolescents. Cambridge: Cambridge University Press, 2016. P. 150-172.
6. Warschauer M. Digital Divides and Social Inclusion. In: The Routledge Handbook of Language Learning and Technology. London: Routledge, 2020. P. 34-49.
7. Oxford English Dictionary. New words list 2023-2025. Available at: www.oed.com (accessed: 10.05.2026).